

FEKETE MARIANN¹

JÁRVÁNY ÁLTAL FORMÁLT JELEN ÉS JÖVŐKÉP

A Covid19 hatása a szegedi egyetemisták élethelyzetére, jövőbeli kilátásaira

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2022.4.54>

ABSZTRAKT

A 2020 tavaszán megjelenő koronavírus-járvány korábban nem ismert tapasztalatok, események, élethelyzetek sorát hozta el a világ számára. Az ismeretlentől való félelem, a bizonytalanság, a kiszámíthatatlanság és a drámai változások a társadalom minden rétegére, minden szegmensére erős hatást gyakoroltak. 2021 tavaszán, a járvány harmadik hullámában a szegedi egyetemistákra nem, kar és képzési szint szerint reprezentatív (n=1195) online kutatásunkban arra tettünk kísérletet, hogy felderítsük, vajon az elérhető magasabb társadalmi státuszokra jó eséllyel pályázó, felsőoktatásban tanuló fiatalok hogyan birkóznak meg az új, a járvány által generált, és a régi, az életkorukból, ifjúsági státuszukból fakadó kihívásokkal. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a járvány – mint kollektív tapasztalat, manheimi² értelemben vett kohorszélmény – miként formálta a Szegedi Tudományegyetem hallgatóinak mindennapjait, problémaészlelését, jövőbeli kilátásait. Az online adatfelvétel eredményei alapján megállapítottuk, hogy az ifjúsági sebezhetőség alapvető dimenzióiban, az oktatás, a szabadidő és az anyagi helyzet terén a legalacsonyabb a felmérésben részt vevő hallgatók személyes elégedettsége. Az online kommunikáció és a közösségi média-használat nem tudta pótolni a személyes kapcsolatokat, ami a közös szabadidőtöltés, a face to face kommunikáció felértékelődését eredményezte. Az egyetemisták figyelme a politika, a globális jelenségek és a gazdasági problémák felé irányult elsősorban, a koronavírus-járványt kevésbé tekintették súlyos problémának.

Kulcsszavak: ifjúságkutatás, Covid19, szegedi egyetemisták

1 Szegedi Tudományegyetem.

2 Mannheim meghatározása szerint a generációk a történelem menetét alakító születési rétegek. Konceptiója szerint ahhoz, hogy nemzedéki összefüggésről beszélhessünk, szükség van még az adott történelmi-társadalmi egység közös sorsában való részvételnek az élményére. A nemzedéki összefüggés azáltal jön létre, hogy az azonos nemzedéki elhelyezkedésű egyének közös sorsban részesednek (Mannheim 2000:235).

PRESENT AND FUTURE VISION SHAPED BY THE EPIDEMIC

The impact of Covid-19 on the life situation and future prospects of the students of the University of Szeged

ABSTRACT

The coronavirus epidemic which appeared in the spring of 2020 brought a series of previously unknown experiences, events and life situations to the world. Fear of the unknown, uncertainty, unpredictability and dramatic changes have had a strong impact on all strata and segments of society. In the spring of 2021, in the third wave of the epidemic, we conducted online research among a representative sample of Szeged students by faculty and level of education (n=1195). We attempted to explore how young people in higher education, who have a good chance of achieving higher social status, can cope with the new epidemic-generated challenges and the old ones originating from their youth status. We wanted to understand how the epidemic as a collective experience, a cohort experience in the Mannheim sense, shaped the everyday life, problem perception and future prospects of the students of the University of Szeged. Based on the results of the online data collection, we determined that the personal satisfaction of university students is the lowest in the basic dimensions of youth vulnerability, in terms of education, free time and financial situation. Online communication and the use of social media could not replace personal relationships, which resulted in an increase in the value of offline spending time together and face-to-face communication. The university students' attention was primarily directed towards politics, global phenomena and economic problems, the coronavirus epidemic was considered less of a serious problem.

Keywords: youth research, COVID-19, University of Szeged students

JÁRVÁNY ÁLTAL FORMÁLT JELEN ÉS JÖVŐKÉP

A COVID19 HATÁSA A SZEGEDI EGYETEMISTÁK ÉLETHELYZETÉRE, JÖVŐBELI KILÁTÁSAINA

BEVEZETÉS

A 2020 tavaszán Magyarországon is megjelent Covid19-járvány óriási terheket rótt a társadalom minden szegmensére, az egészségügyre, az oktatásra, a gazdaságra, a politikai döntéshozókra, a lakosság egészére. A pandémia gazdasági, társadalmi, mentálhigiénés stb. hatásairól számos tanulmány született (Sik–Zakariás 2021, Mihalik 2020, Tóth–Hudáczkó 2020, Palócz–Matheika 2020), néhány kifejezetten az ifjúság, azon belül is az egyetemi hallgatók élethelyzetével foglalkozik (Fekete 2021, Guld 2020, Bugyi–Varga 2020).

Miért tartjuk fontosnak vizsgálni az ifjúság élethelyzetét? Véleményünk szerint az ifjúságkutatás hozzájárul a társadalomértelmezésünkhöz, a fiatalok vizsgálatán keresztül feltárható az a társadalmi valóság, amelyben élünk. Az ifjúsági korosztály megismeréséhez nagymértékben járult hozzá az ifjúsági korszakváltás (Jancsák 2013, Gábor 2004, Zinnecker 1986) és a sebezhető ifjúság elmélete (Frulong et. al. 2000), továbbá azok az újabb megközelítések, melyek a magyarországi helyzetre reflektálva születtek, mint az ifjúságügy narratívája³ (Nagy 2013) vagy a generációs logikát alkalmazó új csendes generáció paradigmája (Fekete–Nagy 2020, Székely 2014). A magyar ifjúságszociológiában hagyománya van az egyetemista fiatalok vizsgálatának, akik referenci-acsoportként jelennek meg a fiatalabb korosztályok (elsősorban a tizenévesek) számára (vö. Szabó 2019, Fényes–Szabó 2014, Bocsi 2013, Gábor 2012, Jancsák 2012, Murányi 2012).

Tanulmányunkban a fentebb hivatkozott elméletekre alapozva próbáljuk feltárni, hogy miként formálta a Szegedi Tudományegyetem hallgatóinak életmódját, világlátását, jövőbeli kilátásait a pandémia. Azt vizsgáljuk, hogy a „radikális bizonytalanság”, a bizonytalan jövő és megjósolhatatlan következmények (Kay-King 2020, idézi Molnár 2020) világának megélése milyen hatást gyakorol az egyetemista fiatalok életmódjára, gondolkodására, jövőképeire. Az egyetemre felvételt nyert, tanulmányaikat sikeresen folytató fiatalok joggal érezhették úgy, hogy sínen vannak, életük tervezhető, rendezett, meghatározott keretek között zajlik – ez a minden rendben van és lesz érzés szívárgott el 2020 márciusa óta. *„Néhány nap leforgása alatt elveszítettük az irányítást az események felett, a sorsunk felett, a mobilitásunk és az integritásunk felett. Elveszítettük a kontrollt a prioritások megválasztása, az időbeosztás, a folyamatok irányítása, a kommunikációs tér felett, de főképp az információk elérhetősége felett. Az emberiség megtapasztalta, mit jelent az igazi illékonyosság, összetettség és kétértelműség, de minden túl és minden felül: az igazi, radikális bizonytalanság”* (Molnár 2020:58). Hipotézisünk szerint a radikális bizonytalanság megélése negatív hatást gyakorolt a szegedi egyetemisták jövőképeire, figyelmüket a globális jelenségekre és veszélyekre irányította, átstrukturálva problémaészlelésüket, felerősítve közéleti, politikai érdeklődésüket. A Covid19 kapcsán bevezetett korlátozó intézkedések számottevő hatást gyakoroltak az egyetemisták elégedettségére az életük különböző területein, kiemelten – a sebezhetőséggel szoros kapcsolatban álló – az oktatás, a szabadidő és a munka dimenziójában.

³ Az ifjúságügy szerint nem definiálható pusztán életkor alapján az ifjúsági életszakasz, illetve azok részei, e megközelítés szerint az egyén fejlődésének szakaszai a lényegesek (Nagy 2013).

Elméleti alapok: az ifjúsági életszakasz szociológusszemmel

Zinnecker elmélete két ifjúsági korszakot határoz meg: az ipari társadalmakra jellemző átmeneti, illetve a posztipari társadalmakra jellemző iskolai ifjúsági korszakot. A modern társadalmak fiataljai ez utóbbi szakaszban úgynevezett professzionális ifjúsági státuszt alakítanak ki, melynek fő jellemzője, hogy az iskolai út, az oktatási rendszerben töltött idő meghosszabbodik, a társadalom és a gazdaság számára pedig rendkívüli módon felértékelődik az ifjúsági színtér, a fiatalok moratóriumot kapnak a felnőtté válás kötelezettségeinek teljesítése alól (Gábor 1992, Jancsák 2013). Magyarországon – a nyugati társadalmakhoz viszonyítva – megkétszerezten, csak a rendszerváltás után bontakozott ki ez a folyamat.

Szorosan kapcsolódik a korszakváltás-elmélethez a posztadoleszcencia jelensége: a modern társadalmakban eltávolodik egymástól a biológiai értelemben vett és a társadalmi értelemben vett felnőtté válás ideje. A fiatalok életében egyes tényezők (fogyasztói társadalom tagjává válás, IKT és szórakoztató elektronikai cikkek birtoklása, önálló döntés a szabadidő eltöltésével kapcsolatban stb.) egyre korábbi életszakaszban következnek be, ugyanakkor a felnőtté válás hagyományos tényezői (teljes munkaidős állás vállalása, háztartásváltás, gyermekvállalás) egyre későbbi életszakaszra, a fiatalok harmincas éveire is kitolódik (Jancsák 2013:24).

Az ifjúsági életszakaszt általában úgy tekintjük, mint a sebezhetőség korszakát. Sebezhetőségen⁴ az egyén súlyosan korlátozott lehetőségét értjük a biztos munkára, társadalmi és gazdasági előmenetelre, a személyes elégedettségre, mely rányomja bélyegét a leggyakrabban említett sebezhetőségi szinterek, azaz az oktatás, a munkaerőpiac és a szabadidő szegmenseire. A fiatalok erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy növeljék képzettségi szintjüket, mely révén jobb eséllyel tudnak belépni és bent maradni a munkaerőpiacon; ebben az időszakban építik ki a felnőtt identitásukat és az új életstílusukat; fontos baráti, munkahelyi és intim kapcsolatokat alakítanak ki; megalapozzák anyagi függetlenségüket és adott esetben elköltöznek otthonról, a szülői házból (Furlong et al. 2000:9).

A 2000-es évek elején a társadalomkutatók megállapították, hogy a magyar fiatalok ugyanazokkal a kihívásokkal szembesülnek, mint nyugat-európai társaik, s mindez nemcsak az oktatási rendszerben és a fiatalok munkaerőpiaci helyzetében, hanem a szabadidős tevékenységek változásaiban is megfigyelhető. Akárcsak a nyugat-európai fiataloknak, a magyaroknak is szembe kellett nézni a flexibilis alulfoglalkoztatottság, a részmunkaidős állás, az alkalmi munka, a határozott idejű, rugalmas munkaszerződés jelentette kockázatokkal, a munka bizonytalanságával, a munkanélküliség fenyegetésével (Gábor 2004:63).

A két évtizeddel később jelentkező Covid19-járvány egy globális tapasztalat, melyet közel egyformán élünk meg a világ minden részén. A pandémia által generált drasztikus változások azonban aránytalanul nagy hatást gyakorolnak fiatalokra, amelyek új, minden korábbinál szélsőségesebben jelentkező sebezhetőségeket jelentenek a 15–29 évesek számára, miközben a régiek is tovább élnek (Fekete 2021). Az említett globális hatás következtében az eddig kevésbé vagy egyáltalán nem érintett, magasan iskolázott, nyelveket beszélő, kiterjedt társadalmi kapcsolatokkal rendelkező fiatalok, így az egyetemi hallgatók is sebezhetővé váltak, sebezhetőségük megmutatkozik az oktatás (egyetemek bezárása, digitális oktatás), a munka (állásvesztés, a munka bizonytalansága) és a szabadidő szférájában is (a személyes kapcsolatok korlátozása, beszűkülés a képernyők elé, magány fokozódása).

4 Hagyományosan a kiemelkedően sebezhető fiatalok csoportjába tartozónak tekintjük az iskolázatlan és szegény szülői családból származó fiatalokat, a különböző etnikai csoportba tartozó fiatalokat, a hajléktalan, a mozgáskorlátozott és az állami gondoskodásban felnövő fiatalokat, a leszakadt régiókban élőket.

Székely Levente (2014) a Magyar Ifjúság 2012 kutatás adatai alapján megállapította, hogy a mai Y és kisebb részben a Z generáció fiataljai karakterükben emlékeztetnek a Csendes generációra,⁵ vagyis új csendes generációként definiálhatók. A 15–29 éves fiatalokra mind az elsődleges szocializációs közegre (család és családi értékek), mind a másodlagos (iskola és munkahely), mind a harmadlagos szocializációs közegre (szabadidős terek és tevékenységek, ezen belül média- és kultúrafogyasztás, digitális terek és tevékenységek, sport és kockázati magatartások, civil aktivitás) egyaránt a csendesség jellemző. Székely rámutatott, hogy a fiatalok fő jellemzője a konformitás, többségükben elfogadják a szülei életeszményét. Általánosan tapasztalható körökben a bizonytalanság, sok esetben hiányzik belőlük az elkötelezettség, céltalanok, amit maguk is problémaként érzékelnek nemzedékükben, miközben vágnak a rendezettségre. Többségük életéből hiányzik a civil aktivitás, apolitikusak, közéleti kérdésekhez visszahúzódozó attitűddel közelítenek. Szabadidejüket zömmel otthon a képernyők előtt töltik, mozgásszegény életmód és stagnáló deviáns magatartások jellemzik őket.

Az új csendes generáció gondolatának kritikai megközelítése (Fekete–Nagy 2020) felhívja a figyelmet arra, hogy nincs igazolás arra, hogy egy amerikai modell egy az egyben átültethető a magyar viszonyokra is, továbbá hogy a Strauss–Howe-i logika alkalmazható minden náció vagy makrorégió esetében. A generációs elméletek kortárs kritikái további négy területre koncentrálnak: technicizálás, technológiai determinizmus, amely a generációk meghatározásában és leírásában kizárólag a technológiai változásra koncentrálnak és figyelmen kívül hagyja a társadalmi és történeti kontextust. A módszertani megalapozatlanság mellett a generacionalizmus és a szükségszerű ciklikusság feltételezése áll a kritikai megközelítések középpontjában (Déri–Szabó 2021).

Krémer (2020) szerint Székely fentebb idézett felvetése fogalmilag nem helytálló. A csendesség, a konformitás, a bizonytalanság és a passzivitás nem feltétlenül a fiatal generációk jellemzője, hanem különböző formában és mértékben – globális és hazai szinten is – az egész társadalomra jellemző sajátosság. Leggyakoribb kritikája továbbá a generációkutatásnak, hogy nem tesz vagy nem tud különbséget tenni a kifejezetten generációs, a kizárólag életkorfüggő, illetve egy kutatás konkrét időpontjából adódó hatások között (Csutorás 2021). A legáltalánosabb kritika rámutat arra, hogy pusztán a születési évnél számtalan – nagyobb súllyal latba eső – tényező határozza meg a gondolkodásmódot, a viselkedést, a döntéseket. A feltételezett „generációs sajátosságok” nem illeszkedhetnek egy generáció minden egyes tagjára. Az egy generációhoz tartozás vizsgálatakor nem hagyható figyelmen kívül a társadalmi környezet, a földrajzi elhelyezkedés, hogy városban vagy vidéken él a fiatal, továbbá a család szocioökonómiai státusza, az iskolai végzettség szintje, a jövedelmi viszonyok. Bármilyen generációs ismérv ezek kontextusában értelmezhető megfelelően.

Keresztmetszeti felvételek alapján nem lehet eldönteni, hogy mi a különbségek oka két, nem azonos korú személy esetén: az eltérő életkor vagy az eltérő szocializáció. Ehhez követéses vizsgálatokra lenne szükség, ugyanazon személyek többszöri (ugyanolyan módon történő) megkérdezése adhatna támpontot, de erre az ifjúságkutatás módszertana nem biztosít lehetőséget (Róbert–Valuch 2013). Fekete és Nagy (2020) mindazonáltal a fiatalok – Székely által definiált – csendességének radikális csökkenését feltételezik a globalitás kapcsán: a globális helyzetek, globális problémák hatnak a fiatalok világlátására, melyek aktív cselekvésre, kollektív felelősségvállalásra ösztönözhetik őket.

⁵ Howe–Strauss (1991) által definiált generációs kategória, az 1925–1942 között születettek tartoznak ide, akik ifjúkori szocializációjára a nagy gazdasági világválság és a II. világháború nyomta rá a bélyegét. Jellemzőjük a status quo fenntartása, a biztonságra törekvés, a családcentrikusság és a társadalmi intézményekbe vetett bizalom.

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

Az online adatfelvétel⁶ 2021. március 5. és április 12. között zajlott, az alapsokaságot a Szegedi Tudományegyetem 2020/2021. tanév tavaszi félévében aktív hallgatói jogviszonnal rendelkező hallgatói alkották. A minta elemszáma 1195, a súlyozást követően reprezentálja a Szegedi Tudományegyetem hallgatóit nem, kar és képzési szint szerint. Ennek megfelelően a tanulmány kizárólag a SZTE nappali tagozatos hallgatóinak alapsokaságára érvényes következtetéseket von le. A válaszadó hallgatók kar szerinti megoszlását a Függelék 6. ábrája mutatja. A felmérésben részt vevő hallgatók 43%-a férfi, 57%-a nő; legnagyobb arányban alapszakos hallgatók, illetve döntően államilag finanszírozott formában tanulók töltötték ki a kérdőívet (Függelék 7. és 8. ábra).

Ifjúsági sebezhetőségek

Oktatás – digitálisan

A szegedi egyetemisták társadalmilag kötött tevékenységekre⁷ fordított időmennyiségét vizsgálандó megkértük a felmérésben részt vevő hallgatókat, becsülik meg, átlagosan hány órát töltenek hetente hagyományos és online kurzuson való részvétellel, tanulással és fizetett munkavégzéssel. A Szegedi Tudományegyetem 2020. november 14-én újra visszatért a digitális munkarendre, ez tükröződik az adatokban is (1. táblázat). Az egyetemisták közel egyforma időt töltöttek online órákon való részvétellel és önálló tanulással, felkészüléssel.

1. táblázat.

„Heti szinten hány órát tölt online kurzusokon való részvétellel, egyéni tanulással, fizetett munkával?”

	elemszám	átlag	szórás
Online kurzusokon való részvétel	1177	14,5	10,517
Egyéni tanulással töltött idő	1177	14,0	12,702
Fizetett munka	439	7,9	16,237

A vírus megjelenését követő lezárások idején, vagyis 2020 tavaszán a szegedi egyetemisták online kurzusokon töltött ideje átlagosan heti 7 óra volt, míg egyéni tanulással 20,7 órát töltöttek.⁸ A két adatsor összevetése arra enged következtetni, hogy az online oktatásra való hirtelen és előzmények nélküli áttérés kezdeti nehézségeit az egyetemi oktatásban részt vevők leküzdötték, kialakult az online órartartás gyakorlata a legin-

6 A Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Szociológia Tanszéke 2000 óta végez szakmai, tudományos célú kutatást Szeged város lakosságának körében. A kutatás keretében évről évre kitűzött cél megbízható képet kapni arról, hogyan élnek a szegediek és hogyan vélekednek az élet egyes aktuális, fontos kérdéseiről. Az évente ismétlődő kutatássorozatnak külön jelentőséget ad, hogy integráns részét képezi a tanszéken zajló kutatómódszertani képzésnek, a szociológia szakos egyetemi hallgatók e kutatómunka során sajátítják el a kérdőíves adatgyűjtés szakmai alapjait. 2021-ben a pandémia következtében lehetetlenné vált a Szeged Studies városi adatfelvétele, így a kutatást az egyetemi hallgatók körében végeztük el, a szegedi egyetemisták élethelyzetét állítva a kutatás fókuszába. Az aktív hallgatói jogviszonnal rendelkező egyetemisták a Neptun.NET Egységes Tanulmányi Rendszeren keresztül kaptak felhívást a felmérésben való részvételre. A kutatásban kérdezőbiztosként vettek részt a Szegedi Tudományegyetem első és másodéves szociológus hallgatói. A kérdezőbiztosok által online felületen (Skype, Zoom, Google Meet, Facebook Messenger) személyesen lekérdezett kérdőívek száma 469; a tanszéki szerveren elérhető online kérdőívet 726 fő töltötte ki.

7 A társadalmi idő hármass felosztása: társadalmilag kötött tevékenységek, fiziológiai szükségletek kielégítése és szabadon végzett tevékenységek. Társadalmilag kötött tevékenységek azok, melyek végzése vagy nem végzése között nincs igazán szabad választásunk. Ide tartozik az összes kereső munka és a tanulás is. Fiziológiai szükségletek kielégítése: evés, alvás, tisztálkodás, fürdőszobai tevékenységek, öltözködés stb. Szabadon végzett tevékenységek: szabadidő eltöltése (Falussy 2004).

8 Az Antwerpeni Egyetem által kezdeményezett és vezetett COVID-19 International Student Well-being Study kérdőívét a SZTE 1808 hallgatója töltötte ki, az adatok nem reprezentálják a SZTE hallgatóit, azonban következtetések levonására alkalmasak lehetnek. Az eredményekről lásd bővebben: Arnold et al. 2021, Fekete 2021.

kább bevált platformokon, ennek eredményeként kiegyenlítődt az online órai részvétel és az egyéni felkészülés időtartama. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a digitális oktatásban részt vevők sikertörténetként könyvelnék el az online oktatást. Ezt támasztja alá többek között egy a Luzerni Egyetemen végzett kutatás is⁹ (Schwegler 2021), melyben az egyetemi hallgatók jelentős hányada koncentrációs problémákról számolt be a digitális oktatás ideje alatt. Az online oktatás értelemszerűen kidomborította az infrastruktúra jelentőségét, a különböző IKT-eszközök és egyéb feltételek meglétét, mint például a megfelelően működő laptop, stabil internetkapcsolat, erős sávszélesség. Ezen feltételek hiánya az oktatási folyamatból való kizáródást eredményezett. A szegedi egyetemisták oktatással, jelenlegi tanulmányi helyzetükkel való elégedettségét a tanulmány egy későbbi fejezetében vizsgáljuk.

Munka – optimistán

Gábor Kálmán az ifjúsági korszakváltás vizsgálata során megállapította, hogy Európa-szerte a fiatalok különböző feltételekkel szembesülnek, amelyek befolyásolják a munkaerőpiaci sebezhetőségi formákat. Néhány országban a magas munkanélküliség és annak következményei határozzák meg a fiatalok munkaerőpiaci tapasztalatait, más országokban ugyan van elegendő számban munkahely, ahol azonban az alulfoglalkoztatottság, a képzettségi szint alatti munka jelenti a fő problémát (Gábor 2004). Alapvető összefüggés, hogy a magasabb iskolai végzettség nagyobb eséllyel párosul biztos munkahellyel, magasabb fizetéssel. Ezzel összefüggésben a teljes populációhoz hasonlóan, a 15–29 évesek között is a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében a legmagasabb a foglalkoztatási arány, mind a KSH, mind pedig a Magyar Ifjúságkutatás adatai alapján (Bene et al. 2018). 2020 tavaszán a Covid19-járvány következtében bevezetett korlátozó intézkedések hatására számos szektor (turisztikai, szolgáltató- és vendéglátóipari) állt le egyik napról a másikra, ezáltal a munkavállalók – akik között nagy számban található fiatalok – elveszítették állásukat. Mindez azt is jelentette, hogy a régi sebezhetőségek és kiszolgáltatottságok mellett újak jelentek meg a fiatalok életében (Fekete 2021). Mindezt alátámasztja a HÉTFA Kutatóintézet¹⁰ gyorselemzése is, mely szerint az Európai Unió országaiban a 25 év alatti fiatalok körében regisztrálták a legnagyobb arányú növekedést az álláskeresők között a vizsgált periódusban.

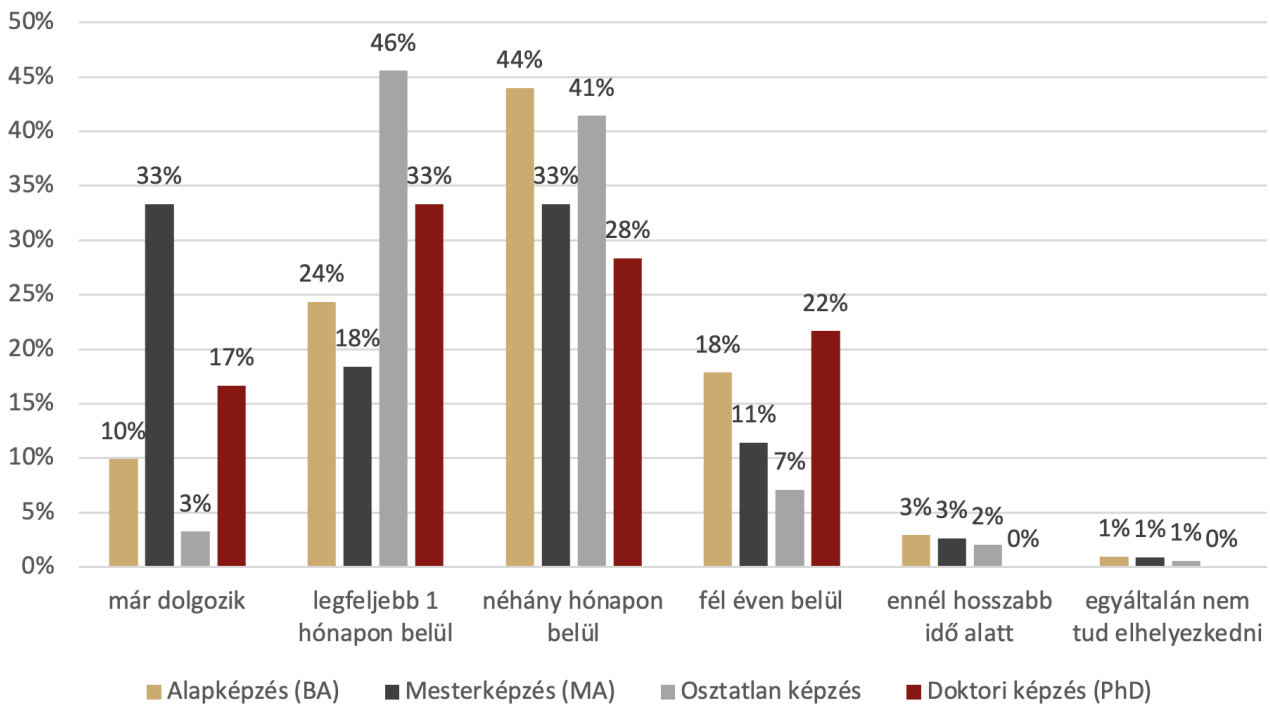
2021 tavaszán a szegedi egyetemisták 38%-a dolgozott tanulmányai mellett, átlagosan heti 7,9 órát töltöttek fizetett munkával (1. táblázat), csaknem háromnegyedük (72%) olyan jogviszony keretében, amelyik a leginkább összeegyeztethető a nappali tagozatos hallgatói jogviszonnyal, s mely jogviszonyt sérülékenynek tekintjük, vagyis alkalmi munkavállalóként (31%), illetve részmunkaidőben (41%). A munkavállaló egyetemisták 28%-a dolgozott teljes munkaidőben. A sérülékenynek tekintett munkaformában foglalkoztatott fiatalok könnyebben veszíthetik el állásukat, mint a teljes munkaidőben, munkaszerződéssel foglalkoztatott munkavállalók. Az ILO (*International Labour Organization*) globális felmérése¹¹ szerint azon fiatalok körében is drasztikusan csökkent a fizetett munkaórák száma a pandémia alatt, akik meg tudták őrizni a munkahelyüket (globális átlagban 23%). 2021 tavaszán a felmérésben résztvevő SZTE hallgatók 11%-a nyilatkozott úgy, hogy a koronavírus időszakában (2020 márciusától számítva) elveszítette a munkáját.

9 A kutatást egy 15 főből álló szemináriumi csoport végezte oktatójuk, Guy Schwegler vezetésével, 2020 tavaszán. Kvótás mintavétellel 25 egyetemi hallgatóból álló mintát hoztak létre. A vizsgálat elején az egyetemisták élethelyzetére a bourdieui értelemben vett kulturális tőke hatását kívánták felmérni, ám a koronavírus-járvány európai megjelenésével párhuzamosan módosították céljaikat, s a pandémiás helyzet életmódra, időbeosztásra, tanulási módszerekre gyakorolt hatásával foglalkoztak. A kutatás módszertana két alappillérből állt, egyrészt a résztvevők digitális naplót vezettek a napi időfelhasználásukról, másrészt strukturálatlan interjú keretében beszélgettek a kutatás vezetőivel az online térben.

10 Forrás: https://hetfa.hu/wp-content/uploads/2020/07/fiatalok-%C3%A1ll%C3%A1sveszt%C3%A9se_H%C3%89TFA.pdf [Letöltve: 2021-05-12].

11 Forrás: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_745963.pdf (Letöltés: 2021.05.22.)

1. ábra. Végzés utáni elhelyezkedési esélyek képzési szint szerinti megoszlása (n=1128)

Forrás: Saját szerkesztés

A tanulás melletti munkavégzés leginkább a mesterképzésben (MA) és a doktori programban tanuló egyetemistákra volt jellemző, legkevésbé pedig az osztatlan képzésben résztvevőkre, az összefüggés szignifikáns.¹² Szintén szignifikáns összefüggés¹³ mutatkozik a tanulás melletti munkavégzés és a szülő iskolázottsága között: a középfokú végzettségnél alacsonyabban iskolázott szülői családból származó egyetemisták körében jellemzőbb a munkavállalás.

A radikális bizonytalanság keretei között megélt egy év nem tudta megtörni az egyetemisták hitét a diplomaszerezés utáni sikeres és gyors munkába állást illetően, a hallgatók döntő többsége optimista volt a munkaerőpiaci perspektíváit illetően. Háromnegyedük (74%) úgy vélte, talál majd olyan munkát, amire vágyik, a válaszadók 5%-a már meg is találta és jelenleg is ott dolgozik. Ötfokú skálán értékelve a munkaerőpiaci reményeket¹⁴ az átlag 4.05, a módusz értéke 4. Szintén optimisták voltak az egyetemisták a diplomaszerezést követő munkába állás, az álláskeresés időtartamának megbecsülésében: csaknem harmaduk (31%) úgy vélte, hogy egy hónapon belül állást talál magának, míg négytizedük (41%) maximum néhány hónapon belüli álláskeresési idővel számolt (1. ábra).

Szignifikáns összefüggés¹⁵ mutatkozik a képzési szint és az álláskeresés becsült ideje között, az osztatlan képzésben tanulók 87%-a maximum néhány hónapos álláskeresést valószínűsít, míg a mesterképzésen (MA) tanulóknak csak a fele (52%) feltételez ilyen rövid időtartamot.

¹² $p=0,000$, $F=4,640$

¹³ $p=0,013$

¹⁴ „Véleménye szerint lesz-e valaha olyan munkája, amely megközelíti azt, amire vágyik? Értékeljen egy 1-től 5-ig tartó skálán, ahol az 1 azt jelenti, hogy biztosan nem, az 5 pedig azt, hogy biztosan igen.”

¹⁵ $p=0,000$ Cramer's $V=0,204$.

Szabadidő – képernyősen

Az ifjúsági korszakváltás következtében a szabadidő felértékelődött a fiatalok számára, az oktatás és a munka színteréhez hasonlóan magában rejt a sebezhetőség és a kockázatok lehetőségét. A fiatalok által nagyon kedvelt, élményorientált fogyasztás és szabadidős tevékenységek (pl. fesztiválok), illetve a pénzzel megvásárolható státuszszimbólumok (pl. autó, IKT és szórakoztató elektronikai eszközök) különösen kidomborítják a korosztályn belüli gazdasági egyenlőtlenségeket, mely generáción belüli feszültségek és kirekesztődés forrása is lehet.

A koronavírus-járvány kapcsán bevezetett korlátozó intézkedések felforgatták a fiatalok szabadidő-töltési szokásait. Elvesztették a megszokott társas környezetüket, a barátokkal történő kapcsolattartás és a szabadidőtöltés – az oktatáshoz hasonlóan – az online térbe szorult, radikálisan lecsökkent a szabadidős programok lehetősége. A mindennapokat a kiszámíthatatlanság, a tervezhetetlenség, a bizonytalanságok jellemzik. Mindezek kezelése pszichésen megterhelő, nagyfokú feszültség uralkodik el az egyénen, melynek levezetésére kézenfekvő opciónak tűnhet a közösségi média és az internet minden korábbi mértékét meghaladó használata. A pandémia által teremtett káoszt azonban csak fokozta a hamis és félrevezető információk, spekulációk és elhamarkodott állásfoglalások által kirobbantott infodémia.¹⁶Az új média tartalmait a járvány, a válságok irracionális irányokba terelték, ami tovább fokozhatja a szorongást és a feszültséget, ez pedig a túlhasználattal párosulva az önkéntes *digitális detox*¹⁷ választását is eredményezheti.

A járvány okozta elszigeteltség hatása és a közösségi média, az internet mint a világgal és a barátokkal való kapcsolattartás, az információszerzés és a szabadidőtöltés legfőbb eszközének központi szerepe megmutatkozik a szegedi egyetemisták szabadidős tevékenységszerkezetének alakulásában (2. táblázat). Átlagosan naponta a legtöbb időt a közösségimédia-oldalokon töltik a fiatalok (105 perc), ezt alig lemaradva követi az internetes böngészés (102,4 perc), vagyis a digitális detox tömeges választása nem volt jellemző körökben a tavaszi harmadik hullám idején. A 2020 tavaszi karantén idején végzett C19 ISWS felmérés adataihoz képest történt némi visszaesés: egy évvel korábban a szegedi egyetemisták átlagosan naponta 116 perc közösségimédia-használatról és 93,4 perc internetes böngészésről számoltak be.

2. táblázat. Szabadidőben végzett tevékenységek a vizsgált időszakban (átlagos perc naponta)

Szabadidős tevékenységek	elemszám	átlag	szórás
Közösségi oldalakon való chatelés, beszélgetés vagy böngészés	1178	105,0	97,280
Interneten olvasás, szörfölés, információkeresés	1184	102,4	96,756
Könyvolvasás	1169	51,5	74,848
Online játékokkal való játék	1176	42,1	76,177
Tévénézés	1172	33,5	54,852
Játékok, könyvek egyéb dolgok keresése, vásárlása, eladása	1169	11,9	21,781
Pénznyerő játékokkal online játék	1172	0,6	6,973

Az egyetemi hallgatói státusz, a magasabb kulturális tőke eredményezheti a könyvolvasás dobogós helyezését (51,5 perc átlagosan naponta), megelőzve a tévénezést. Szintén népszerű szabadidős választás az online

¹⁶ Az információ és az epidémia/pandémia szavak összevonásából képzett infodémia jelentése: információs pandémia, fertőzött információáramlás. A tények, talmi híresztelések, interpretáció és propaganda átláthatatlan keveredése. Forrás: <https://iask.hu/hu/infodemia-egy-kifejezes-ujjaszuletese-es-dimenzioi-z-karvalics-laszlo-irasa/> [Letöltve: 2021-05-17].

¹⁷ Önkéntes kiszakadás a digitális világból.

játék (42,1 perc), ettől számottevően kevesebb időt töltöttek online kereskedelemmel foglalkozó oldalakon (11,9 perc), legkevésbé pedig az online szerencsejáték érdekelte a szegedi egyetemistákat. Az adatok alapján megállapítható, hogy a felmérésben részt vevő hallgatók szabadidejének fő szervezőereje a média, átlagosan napi csaknem 6 órát töltenek valamilyen képernyő/monitor előtt. A média a karantén során a hétköznapok központi tényezőjévé vált, sok esetben a napi rutin alakítójaként funkcionált, az ébredés pillanatától késő estig jelen volt a felhasználók életében (Guld 2020).

Elégedettség az élet különböző területeivel

Mintegy a fentebb elvégzett elemzések összegzéseként megvizsgáltuk a hallgatók elégedettségét az életük különböző területeivel kapcsolatban.¹⁸ Legmagasabbra értékelt tényezők a baráti kapcsolatok (7,96), az egészségi állapot (7,82), illetve a családon belüli kapcsolatok (7,76), ezekkel elégedettebbek leginkább a hallgatók (3. táblázat).

3. táblázat. Elégedettség az élet különböző területeivel (n=1195)

	Átlag	Szórás
Baráti kapcsolataimmal	7,96	2,196
Egészségi állapotommal	7,82	2,112
Családon belüli kapcsolataimmal	7,76	2,339
Életszínvonalammal	7,71	2,051
Lakókörnyezetemmel	7,69	2,251
Lakáshelyzetemmel	7,38	2,602
Életem eddigi alakulásával	7,36	1,982
Az életemmel általában	7,25	2,062
Jövőbeli kilátásaimmal	7,00	2,197
Tanulmányaimmal	6,94	2,217
Anyagi helyzetemmel	6,42	2,657
Szabadidőm mennyiségével	6,04	2,873

A megkérdezettek közepes mértékű elégedettségét tükrözik a szűkebb és tágabb életfeltételekre és körülményeikre, az eddig megélt életükre és a jövőbeli perspektíváikra adott átlagos pontszámaik. Az ifjúsági sebezhetőség alapvető dimenzióiban, az oktatás (6,94), a szabadidő (6,04), ill. az anyagi helyzet (6,42) terén a legalacsonyabb a felmérésben részt vevő hallgatók elégedettsége. Véleményünk szerint ez szoros összefüggésben áll a Covid19-fertőzésveszély csökkentése érdekében az egyetemek online oktatásra történő átállásával, a pandémiával összefüggő gazdasági válság elhúzódó hatásaival, valamint a társas élet szigorú korlátozásával. Ahogy már korábban is utaltunk rá, a digitális oktatás nem volt sikertörténet a témában világszerte végzett empirikus kutatások szerint;¹⁹ a vizsgálatok kiemelték, hogy minél magasabb az online oktatásban részt vevő fiatal életkora, annál jobban teljesített a távoktatás időszakában. Ez azonban nem jelenti azt, hogy hatékony-

18 „Mennyire elégedett az élete következő területeivel? Értékeljen egy 0-tól 10-ig terjedő skálán, ahol 0 azt jelenti, hogy egyáltalán nem elégedett, a 10 pedig azt, hogy teljesen elégedett.”

19 Forrás: <https://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2020/11/CERSIEWP202049.pdf>
<https://www.ifs.org.uk/uploads/publications/wps/WP202026-Inequalities-childrens-experiences-home-learning-during-COVID-19-lockdown-England.pdf>
<https://voxeu.org/article/collateral-damage-children-s-education-during-lockdown> [Letöltve: 2021-01-15].

nak, az egyetemista életérzéssel kompatibilisnek tartanak a „képernyős” oktatást, a szak- és csoporttársaiktól való elszigeteltséget. A megváltozott oktatási forma magával hozta a hagyományos oktatási keretek (előadás, szeminárium, gyakorlat rögzült keretei, módszerei) átalakulását, ami a hallgatói rutinok változási kényszerét is jelentette (jegyzetelés, koncentráció otthoni környezetben).

Leginkább a rendelkezésre álló diszkréacionális idő mennyiségével elégedetlenek az egyetemisták, ami felvethet néhány kérdést. Mi állhat a háttérben ennek a nagyfokú elégedetlenségnek, miközben egy világjárvány sújtotta időszakban élve, az életükkel és jövőbeli kilátásaikkal jóval elégedettebbek a válaszadók? Feltételezésünk szerint az online oktatásra való átállással az egyetemisták társadalmilag kötött tevékenységekre fordított ideje lecsökkent, a korábban közlekedésre, egyetemre bejárásra fordított időmennyiség felszabadult; hasonlóképp a fiziológiai szükségletekre fordított időmennyiség is csökkent, például a megjelenésre, a kinézet-re, öltözködésre fordított kevesebb erőfeszítés révén.²⁰ Az egyetemisták által kedvelt szabadidős terek és intézmények látogatására korábban fordított időmennyiség is felszabadult – ezek elméletileg mind a diszkréacionális idő mennyiségét növelhetik. A kérdésre a választ a rendelkezésre álló szabadidő mennyisége és az étellel való elégedettség mértéke között megfigyelt fordított U-alakú összefüggés adhatja meg (Sharif et. al. 2018). A nagyobb mennyiségű diszkréacionális idő birtoklása nem jelent automatikusan növekvő elégedettséget. Ha nagy mennyiségben áll rendelkezésre szabadidő, de hiányzik az időfelhasználásból a produktivitás és a céltudatosság, az alacsonyabb szintű elégedettséget eredményez. Körülbelül 2 óra az a töréspont a kutatók szerint, ameddig ha emelkedik a rendelkezésre álló szabadidő mennyisége, az étellel való elégedettség is növekszik, azonban ezt a pontot meghaladva a növekvő szabadidőmennyiség már nem okoz növekvő elégedettséget. Jelen esetben inkább a diszkréacionális idő minőségi kitöltésével kapcsolatos elégedetlenség manifesztálódhat mennyiségi problémaként.

A szabadidővel való elégedetlenség nem csupán szegedi sajátosság, a már korábban említett luzerni kutatásban (Schwegler 2021) részt vevő egyetemisták arról számoltak be, hogy a digitális oktatási tanrend által újonnan keletkezett „szabadság” miatt át kellett alakítaniuk az életüket, a tanulással töltött idő és a szabadidő, a hétköznapok és a hétvége határai tulajdonképpen elmosódtak. Az addig megszokott életük drasztikus változásokon ment át, s mindezt egyfajta frusztráltsággként élték meg. Guld (2020) pécsi egyetemisták beszámolója alapján azt emelte ki, hogy az „always on” üzemmód jelentős feszültségforrást jelentett a digitális oktatás alatt, vagyis az állandó elérhetőség és online jelenlét miatt egy idő után teljesen összemosódott a tanulásra és munkára szánt idő a szabadidővel.

A stabil párok kapcsolatban élők szignifikánsan elégedettebbek az életük eddigi alakulásával²¹ (7,75), mint a szinglik (7,05), továbbá a jövőbeli kilátásaikkal,²² a családon belüli kapcsolataikkal,²³ az életszínvonalukkal²⁴ és általában véve az életükkel.²⁵ A pártpreferencia alapján is különbség mutatkozik az elégedettség mértékében: egy a kérdés időpontjához legközelebbi (a kérdés szerint: most) vasárnap tartandó országgyűlési választáson a FIDESZ-KDNP listára szavazó egyetemisták szignifikánsan elégedettebbek voltak a jövőbeli kilátásaikkal,²⁶ az

20 Az online kurzusokon kikapcsolt kamerával való részvételre való előkészület nem igényel annyi időt, mint az egyetemen való fizikális megjelenés.

21 $p=0,001$

22 $p=0,010$, párok kapcsolatban élők: 7,28, szinglik: 6,81

23 $p=0,003$, párok kapcsolatban élők: 7,91, szinglik: 7,68

24 $p=0,018$, párok kapcsolatban élők: 7,83, szinglik: 7,65

25 $p=0,001$, párok kapcsolatban élők: 7,64, szinglik: 6,95

26 $p=0,002$, FIDESZ-KDNP szavazók: 7,59, ellenzéki szavazók: 6,80 egyik listára sem szavazók: 6,86

anyagi helyzetükkel²⁷ és az életszínvonalukkal,²⁸ mint az ellenzéki listát választó, illetve az egyik listára sem szavazó hallgatók.

Az élet különböző területeivel való elégedettségre adott értékelések alapján megállapítható, hogy a járvány kapcsán bevezetett korlátozó intézkedéseket nem sínylették meg az elsődleges fontosságú kapcsolatok, a többnyire online térbe szorult barátságok jól tudtak működni, illetve a kényszerű összezártság, a visszaköltözés a gyerekszobába, a szülői háztartásba, a családi kapcsolatokra vélhetően nem gyakorolt negatív hatást (a korlátozások előtt a hallgatók 32%-a élt szülői háztartásban, az adatfelvétel idején 56%-uk). A kapott eredményeink egybecsengenek a Magyar Ifjúságkutatás 2016-os adataival,²⁹ amely arról számolt be, hogy a fiatalok a legkevésbé elégedettek az anyagi helyzetükkel és a jövőbeli kilátásaikkal, míg a baráti és partnerkapcsolataikkal vannak leginkább kibékülve (Fazekas–Nagy–Monostori 2018:319).

Figyelemre érdemes az egészségügyi állapottal való elégedettség (7,82 átlagérték), ami összefüggésben állhat azzal, hogy a hallgatók csupán 28%-a volt érintett a Covid19 által saját bevallásuk alapján.³⁰ A pandémia egy olyan sajtáságos helyzetet generált, amelyben az egészségügyi állapot megítélésének fokmérője a koronavírus fertőzés lett, a többi betegség, egészségügyi státusz jelentősége csökkent az elmúlt év során megélt események hatására.

Jövőkép – az érvényesülés lehetséges útjai a mai magyar társadalomban

Fontosnak tartottuk figyelmet szentelni annak, hogyan látják a szegedi egyetemisták, a jövő egyik értelmiségi rétege az érvényesülés lehetséges útjait, eszközeit a mai magyar társadalomban. Gábor Kálmán és Balog Iván (1989) már az 1980-as évek végén megpróbálták feltárni a szegedi egyetemi hallgatók aspirációit, céljait és cselekvési mintáit, illetve Dahrendorf (1979) alapján a mögöttes ideológiákat, az egyéni vagy csoportkarrierhez szükséges, a cselekvéseket meghatározó értékek és normák együttesét is. Az egyetemi hallgatók céljai, aspirációi két dimenzió mentén kristályosodtak ki: a családközpontúság és az anyagi karrier a gazdasági frakció követőinek sajátja, míg a másik dimenzióban a tudományos, művészi ambíciók egy alternatív mentalitáshoz kapcsolódnak, ami a kulturális frakciót jellemzi. Mindezek alapján négy típus rajzolódott ki: egy burzsoá-citoyen csoport, mely az anyagi karriert szorosan összekapcsolja a szabadságot hangsúlyozó alternatív magatartással, ami egy hagyományos értelmiség-felfogással párosul. A második csoport a dzsentroid, amely az anyagi sikert és karriert az intézmények kihasználásával próbálja elérni. A harmadik, az alternatív csoport távol tartja magát a hagyományos közéleti magatartástól és bármiféle „ideologikus” értelmiségi felfogástól. A negyedik csoport az elutasító: számára sem a polgár, sem a dzsentri, sem a művész vagy tudós nem jelent mintát. Az, hogy az egyetemi hallgatók melyik csoportba tartoznak, leginkább azzal mutatott összefüggést, hogy a materiális, illetve a posztmateriális értékrendet vallják-e (Gábor–Balog 1989).

Az érvényesülés, a mások általi elismerés és megbecsülés vágya, a képességek minél eredményesebb kiteljesítése és elismertetése alapvető hajtóerő az egyén számára, mely a fejlett ipari társadalmakban gyakran együtt jár a karrier, az anyagi értelemben vett siker, a hatalom elérésével. Robert Merton (1980) anómia elmélete óta tudjuk, hogy a társadalomban az elérendő célok (elismertség, siker) és a mellérendelt eszközök között

27 p=0,016, FIDESZ-KDNP szavazók:7,08, ellenzéki szavazók: 6,37 egyik listára sem szavazók:6,32

28 p=0,026, FIDESZ-KDNP szavazók:8,03, ellenzéki szavazók: 7,78 egyik listára sem szavazók:7,39

29 A Magyar Ifjúságkutatás 8000 fő megkérdezésével végzett reprezentatív kutatássorozat, mely a magyarországi 15–29 éves fiatalokat vizsgálja. Az országos és a szegedi egyetemi kutatás alapsokasága nem azonos, az adatok egymással való összevetése csak az olvasói ismeretek bővítését szolgálja.

30 10% az „igen, teszteltek” és 18% a „valószínűleg igen, de nem teszteltek” választ adók aránya.

feszültség, ellentmondás van. A hivatalos rendszer funkcionális hiányosságai alternatív, nem hivatalos struktúrát hoznak létre a létező igények hatékonyabb kielégítésére.

A felmérésben részt vevő egyetemistákat arra kértük, hogy egy ötfokú skálán³¹ értékeljék a felsorolt tényezőket, véleményük szerint milyen mértékben szükségesek a társadalmi érvényesüléshez, szükségesek-e egyáltalán (4. táblázat). Előzetes várakozásunk az volt, hogy az iskolának, a megszerzett tudásnak, az intézményesült és inkorporált kulturális tőkének (Bourdieu 2004) tulajdonítanak majd elsődleges fontosságot, egyrészt az egyetemi hallgatói státuszukkal, felsőfokú tanulmányaikkal összefüggésben, melyet feltételezésünk szerint az érdeklődés mellett az önmegvalósítás, a jobb munkaerőpiaci lehetőségek, a karrier, a társadalmi előrejutás érdekében is folytatnak. Másrészt nem meglepő, hogy számos nemzetközi empirikus vizsgálat is alátámasztotta az iskola státuszkijelölő funkcióját, igazolva az iskolai teljesítmény, az egyéni képességek és az elért végzettség elsődleges hatását a felnőttkori státuszra, mely erősebb, mint a származás közvetlen hatása (vö. Sewell 2003, Tóth 1999, Saunders 1977).

Várakozásunktól eltérően az iskola, a tudás, a diploma csupán a 11. helyre került az értékelésben. Ma Magyarországon a társadalmi érvényesüléshez a szegedi egyetemisták szerint elsősorban összeköttetésre, jó kapcsolatokra, ismeretségre (4,67), vagyis társadalmi tőkére van szükség, nem pedig intézményesült tőkére, a kulturális kompetencia bizonyítékaira, diplomára, az iskolában megszerzett tudásra. A társadalmi tőkét kissé lemaradva a gazdasági tőke követi (4,36 átlag), a dobogó harmadik fokára az ügyeskedés, leleményesség került, alig megelőzve a digitális technológia használatát. Figyelemre érdemes a becsület és erkölcs leértékelődése (3,32), valamint a törvénybe ütköző módszerek (2,19) utolsó helyre sorolása.

4. táblázat. A társadalmi érvényesüléshez szükséges tényezők (n=1.104)

	Átlag	Szórás
Összeköttetés, jó kapcsolatok, ismeretség	4,67	0,577
Pénz, anyagiak	4,36	0,693
Ügyeskedés, leleményesség	4,28	0,831
Digitális technológia ismerete	4,22	0,894
Biztos (jó) munkahely	4,07	0,937
Nyelvtudás	4,07	1,027
Szakma, jó szakma	4,06	0,832
Vállalkozószellem	4,03	0,904
Egészség	3,95	1,072
Személyes tulajdonságok	3,94	1,012
Tudás, iskola, diploma, felkészültség	3,92	0,963
Egyéni szerencse	3,89	1,023
Kemény munka	3,82	1,1
Jó modor	3,61	1,149
Jómódú szülők	3,50	1,04
Becsület, erkölcs	3,32	1,279
Könyöklés, pofátlanság	2,94	1,363
Tisztességtelen út, rablás	2,19	1,302

³¹ A skála 1-től 5-ig terjed, ahol az 1 azt jelenti, hogy egyáltalán nem szükséges, az 5 pedig azt jelenti, hogy feltétlenül szükséges.

Izgalmas kérdés, hogy a különböző tényezők milyen érvényesülési utakat, eszközöket tartalmazó mintázatokat rajzolnak ki. Többváltozós elemzés alkalmazásával a fenti 18 tényező révén kialakított eszközcsoportokat, illetve érvényesüléstratégia-csoportokat mutatjuk be a következőkben. Elsőként faktoranalízissel,³² majd ezt követően főkomponens-elemzéssel különítettük el a 18 felsorolt tényező által létrehozott eszközdimenziókat. Az elemzés tesztstatistikája jó,³³ a magyarázott variancia 59,82%. A 18 item adatredukciójának eredményeképpen három faktort azonosítottunk, mely három eltérő mintázatot tartalmaz (5. táblázat).

5. táblázat. A társadalmi érvényesüléshez vezető eszközök dimenziói (n=1.149)

főkomponens	tényezők	kommunalitás	faktorsúly	magyarázott variancia (%)
Társadalmilag elfogadott eszközök	tudás, iskola, diploma, felkészültség	0,381	0,618	38,42
	szakma (jó szakma)	0,339	0,583	
	személyes tulajdonságok	0,341	0,584	
	biztos (jó) munkahely	0,258	0,508	
	kemény munka	0,420	0,648	
	becsület, erkölcs	0,553	0,743	
	egészség	0,316	0,562	
	nyelvtudás	0,413	0,643	
	digitális technológia ismerete	0,308	0,555	
	jó modor	0,513	0,716	
Alternatív eszközök	pénz, anyagiak	0,323	0,569	48,30
	összeköttetés, jó kapcsolatok, ismeretség	0,310	0,556	
	könyöklés, pofátlanság	0,602	0,776	
	tisztességtelen út	0,670	0,819	
	jómódú szülők	0,464	0,681	
Kreatív eszközök	ügyeskedés, leleményesség	0,334	0,578	59,82
	vállalkozószellem	0,584	0,764	
	egyéni szerencse	0,531	0,729	

Az első mintázat a Merton által is *társadalmilag elfogadottnak tekintett eszközöket* tartalmazza, melyek a társadalmi konszenzussal elfogadott és magasra értékelt utakat jelentik az elérendő cél, a társadalmi elismertség megszerzése és a társadalmi érvényesülés érdekében. A legfontosabb tényezők ebben az érvényesülési mintázatban a becsület és az erkölcs (0,743 faktorsúly), valamint a jó modor (0,716). Kisebb súllyal, de szintén fontos elemet képeznek a kemény munka (0,648), a nyelvtudás (0,643), a tudás, az iskola, a diploma és a felkészültség (0,618). Legkisebb súllyal a biztos (jó) munkahely jelenik meg a mintázatban (0,508).

A második mintázat az *alternatív eszközöket* foglalja magába, amelyek a gazdasági és társadalmi tőke elemeit (anyagi forrásokat, kapcsolatháló), továbbá kevésbé vonzó emberi tulajdonságokat és törvénytelen utat is tartalmaznak. Ebben az érvényesülési mintázatban a tisztességtelen út a legerősebb elem (0,819 faktor-

32 A faktor- és főkomponens-elemzésekkel arra vállalkozunk, hogy matematikai statisztikai eszközökkel találjuk meg azokat a rejtett dimenziókat, amelyek az egyes feltett kérdésekre adott válaszokat egy-egy mintázatba foglalják. Az elemzések révén gondolko-
dási, érték-, attitűdmintázatok tárthatók fel.

33 KMO=0,859; p<0,000

súly), amelyet a könyöklés, pofátlanság (0,776) valamint a jómódú szülők (0,681) követnek. A mintázatban a legkisebb súlya az összeköttetéseknek van (0,556).

A harmadik eszközcsoport (*kreatív eszközök*) empirikusan nehezen mérhető tényezőket foglal magába: a szerencsét (vö. Kolosi 2006), a jó időben jó helyen lenni lehetőségét, továbbá a rendszerváltás óta felértékelődött vállalkozói szellemet, amelyhez az elmúlt évtizedekben sajnálatos módon negatív konnotáció is tapadt („susogós melegítő vállalkozók”), továbbá az ügyeskedést, ami az okosba’ elintézés, a mutyizás, a simliskezés szalonképebb megfogalmazása. Ebben a dimenzióban legnagyobb súllyal a vállalkozószellem bír (0,764), amelyet az egyéni szerencse (0,764) és az ügyeskedés követ (0,578).

Az érvényesülési mintázatok további vizsgálata során regressziós modelleket futtattunk, melyekben a függő változók a fentebb azonosított faktorok voltak, független változóként pedig a szociokulturális háttérre és a képzésre vonatkozó mutatókat használtuk. A kérdezett neme és a szülők iskolai végzettsége dichotóm változó, a képzés típusát és a tudományterületeket dummy kódolással illesztettük a modellbe (referenciakategória: alapképzés, természettudomány). A kapott eredményeket a 6. táblázat tartalmazza.

6. táblázat. *Eszközválasztást magyarázó tényezők (lineáris regressziós modellek béta értékei, N = 1135, p ≤ 0,05, sig. = 0,000: ***, sig. 0,001 és 0,01 között = **, sig. 0,01 és 0,05 között = *)*

	Társadalmilag elfogadott eszközök	Alternatív eszközök	Kreatív eszközök
	β	β	β
konstans	-0,241	0,083	-0,250
tudományterület (referencia: természettudomány)			
jogtudomány	0,050	0,008	0,056
orvostudomány	0,116*	-0,121*	0,076
zeneművészet	0,078**	0,034	-0,017
bölcsészettudomány	0,001	0,050	0,056
egészségtudomány	0,087**	0,011	0,045
fogorvostudomány	-0,004	0,012	-0,024
gazdaságtudomány	0,075*	-0,013	0,056
gyógyszerésztudomány	0,024	-0,023	0,020
tanárképzés	0,128***	-0,036	0,057
mérnöki	0,072*	-0,069*	0,020
mezőgazdasági	-0,052	-0,056	-0,007
nem (0=férfi, 1=nő)	0,143***	-0,005	0,083**
anya iskolázottsága (0=diplomás 1=nem diplomás)	-0,045	-0,028	-0,061
apa iskolázottsága (0=diplomás 1=nem diplomás)	-0,013	-0,008	0,022
képzés típusa (referencia: BA képzés)			
MA képzés	-0,021	-0,005	-0,008
Osztatlan képzés	-0,002	0,089	0,047
Doktori képzés (PhD)	-0,072**	0,170**	0,178**
R2	0,74	0,53	0,54

A társadalmilag elfogadott eszközök esetében szignifikáns hatása van a kérdezett nemének, a tudományterületnek és a képzés típusának. Ez az eszközcsoport a nők, a tanárképzésben, a zeneművészeti, az egészség-tudományi, az orvosi, a gazdaságtudományi és a mérnöki képzésben tanulók körében a leginkább elfogadott. Legalacsonyabb átlagokat a doktori iskolában tanulók adták erre az eszközcsoportra. A második és harmadik dimenziót az általunk felhasznált magyarázó változók kisebb mértékben formálták, mint az elsőt. Az alternatív érvényesülési eszközök választására szignifikáns hatást gyakorolt a tudományterület és a képzés típusa, az orvosi karon tanulók körében a legalacsonyabb ennek a dimenzióknak az elfogadottsága, valamint a mérnökképzésben és a doktori képzésben részt vevők is alacsony átlagokkal értékelték. A kreatív érvényesülési eszközök elfogadottsága a nők és a doktori iskolában tanulók körében volt a legmagasabb. A szociokulturális háttér egyik faktor esetében sem bírt szignifikáns magyarázóerővel.

Az érvényesülési stratégiacsoportok feltérképezése érdekében K-Means klaszterelemzést végeztünk, melynek eredményeként három érvényesülési csoport rajzolódott ki (7. táblázat).

7. táblázat. Érvényesüléstratégia-csoportok (stabil klaszterközpontok)

	Érvényesüléstratégia-csoportok		
	Klasszikus	Materiális	Célorientált
Társadalmilag elfogadott eszközök	,51571	-,87687	3,33110
Kreatív eszközök	,05578	-,11476	5,29232
Alternatív eszközök	-,50139	,78307	5,80108
mintán belüli arány	62%	37%	1%

A minta jóval több mint felét teszi ki a *klasszikus csoport* (62%), akik a társadalmilag elfogadott eszközöket tekintik elsődlegesnek az érvényesüléshez (0,51571), de kisebb mértékben célravezetőnek tartják a kreatív eszközök alkalmazását is (0,05578), azonban elutasítják az alternatív eszközöket (-0,50139). A csoportba tartozók között felülreprezentáltak a nők, a mérnöki, az egészségtudományi és szociális, valamint a gazdaságtudományi képzésben tanuló hallgatók. A minta több mint harmadát alkotja a *materiális csoport*, melynek jellemzője, hogy határozottan tagadja a társadalmilag magasra értékelt eszközök (-0,87687) sikerességét az érvényesülés útjának bejárásához, valamint a kreatív eszközöket (-0,11476) sem tartják járható útnak, kizárólag az alternatív eszközök (0,78307) alkalmazásának hatékonyságában hisznek. A csoportban felülreprezentáltak a férfiak, a doktori programban részt vevők és a Fogorvostudományi Kar hallgatói.

A legkisebb csoportot³⁴ (1%) a *célorientáltak* alkotják, akik a társadalmi érvényesülés és elismertség érdekében mindhárom eszközcsoportot nagyon határozottan eredményesnek tartják, kiemelten az alternatív eszközcsoportot (5,80108), tehát a társadalmi és gazdasági tőkét, az arcátlan viselkedést és a törvénytelen megoldásokat is. A csoportot kizárólag nők alkotják, akik az orvosi és egészségtudományi képzésben vesznek részt. A három érvényesüléstratégia-csoport megoszlását nem, képzési szint és kar szerint a Függelék 9., 10. és 11. táblázata mutatja.

34 Ilyen alacsony elemszámú csoportot nem szokás bent tartani az elemzésben, azonban az ideális struktúra feltárása érdekében futtatott valamennyi változat esetében ez a csoport stabilan szerepelt, ezért a modellben tartása mellett döntöttünk.

Problémaészlelés

A 15–29 évesek élethelyzetével foglalkozó nagymintás ifjúságkutatások valamennyi hulláma tartalmazott a fiatalok problémaészlelését vizsgáló kérdést azzal a céllal, hogy feltárja azokat a tényezőket, melyek leginkább aggodalommal töltik el a fiatalokat. Az objektív jellegű egzisztenciális problémák (munkanélküliség, anyagi gondok, lakásproblémák) változó súllyal bírtak a vizsgált időszakban, a szubjektív jellegű egzisztenciális instabilitás (célталanság, kilátástalanság) azonban egyre markánsabb problémaként körvonalazódott (Fazekas–Nagy–Monostori 2018:324).

Kutatásunkban mi is vizsgáltuk, hogyan látják a világot az SZTE hallgatói, mely tényezőket tekintik jelenleg a fiatalság legégetőbb problémáinak. Egy 10 fokozatú skála³⁵ segítségével kellett értékelniük a felsorolt tényezőket, melyek közül az inkompetens kormányzat miatti aggodalom emelkedik ki (8. táblázat). A szegedi egyetemisták leginkább amiatt aggódtak, hogy a politikusok rosszul kormányozzák az országot (7,41 átlagérték), majd ezt követi a globális klímaváltozás (7,1), a képzeletbeli dobogó harmadik helyére pedig a bizonytalanság és kilátástalanság (6,42) került.

8. táblázat. A szegedi egyetemisták problémaészlelése (n=1091)

	átlag	szórás
A politikusok rosszul kormányozzák az országot	7,41	2,765
Globális klímaváltozás	7,10	2,603
Bizonytalanság, kilátástalanság	6,42	3,019
Gazdasági válság	6,34	2,507
Jövedelmi egyenlőtlenségek	5,96	2,800
Munkanélküliség	5,84	2,892
Világjárvány	5,69	2,741
Bűnözés/a személyes biztonságom	5,25	2,673
Európába irányuló migráció	4,05	2,975
Mesterséges intelligencia	3,07	2,949
A robotok elveszik az ember munkáját	3,00	3,004

A bizonytalanságot és a kilátástalanságot követően a gazdasági válságot érzékelték jelentős problémának a hallgatók, ezt némileg lemaradva követik a jövedelmi egyenlőtlenségek és a munkanélküliség, feltételezésünk szerint összefüggésben a pandémia elhúzódó gazdasági következményeivel.

Érdeemesnek tűnt összevetni eredményeinket a Deloitte által 2020 tavaszán végzett nemzetközi felmérés adataival.³⁶ Az elmúlt évekhez hasonlóan a nemzetközi adatfelvételben részt vevő fiatalok a legégetőbb problémának a globális klímaváltozást tartották, az egészségügy 2020-ban a második helyre került, megelőzve a munkanélküliséget és a jövedelmi egyenlőtlenségeket, amelyek a korábbi adatfelvételek alkalmával közvetlenül a környezetvédelem után szerepeltek. A nemzetközi mérés eredményétől eltérően az SZTE hallgatói a világjárványt kevésbé tartották súlyos problémának (5,69), melyre magyarázat lehet a két adatfelvétel között eltelt

35 „Kérem, mondja meg, hogy mennyire aggódik az alább felsoroltak miatt? Kérem, értékeljen egy 1-től 10-ig terjedő skálán, ahol az 1 azt jelenti egyáltalán nem, a 10 pedig azt, hogy nagyon aggódom.”

36 Forrás: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey.html> [Letöltve: 2021-04-22]. A kutatásban 43 ország Y és Z generációs fiataljai vettek részt, a minta elemszáma 27518. A felmérés azt vizsgálta, hogyan hatott a Covid19-járvány a fiatalok problémaészlelésére.

egy év, mely során megszűnt a pandémiás helyzet újszerűsége, a fiatalok megtanultak együtt élni a jelenséggel, ezáltal csökkent az aggodalmuk mértéke is, továbbá a koronavírus-fertőzés enyhébb ifjúkori lefolyásról szóló információk is ehhez járulhattak hozzá.

Az Európába irányuló migrációt nem tartották jelentős problémának az egyetemisták (4,05 átlag), legkevésbé pedig a mesterséges intelligencia (3,07) és a robotok munkaerőpiaci helyzetet befolyásoló képességétől tartottak (3,0). Alapfeltevésünk az, hogy jellemzően az alacsonyabban iskolázottakat töltik el aggodalommal a mesterséges intelligencia fejlődésének következményei, az automatizálás, ezáltal a munkahelyek lehetséges elvesztése, a feleslegesség érzete. Az egyetemisták ezzel szemben vélhetően úgy gondolkodnak, hogy a felsőfokú végzettségüknek megfelelő munkakör betöltéséhez a magas színvonalú szaktudás mellett elengedhetetlen az emberi kreativitás is, amit nem lehet kiváltani robottechnológiával, így kevésbé szoronganak az Ipar 4.0³⁷ munkaerőpiacot érintő lehetséges hatásaitól.

A felmérésben részt vevő hallgatók elégedettsége az élet különböző területeivel szignifikáns összefüggést³⁸ mutat a problémaérzésselükkel. Minél több területen minél inkább elégedett a válaszadó, annál kevésbé komor a problémaérzélete. A válaszadó egyetemisták problémaérzéletében szignifikáns különbségek mutatkoznak pártpreferencia alapján is. Egy a kérdéshez legközelebbi vasárnap tartandó országgyűlési választáson a FIDESZ–KDNP listájára szavazók kevésbé tartják súlyos problémának a globális klímaváltozást,³⁹ a jövedelmi egyenlőtlenségeket⁴⁰ és a munkanélküliséget,⁴¹ mint az ellenzéki listára szavazók, illetve azok a hallgatók, akik egyik listára sem szavaznának. Legjelentősebb különbség a politikusok munkájának megítélésében⁴² és az Európába irányuló migráció⁴³ kérdésében mutatkozik pártszimpátia alapján.

Közéleti, politikai érdeklődés

A fiatalok közügyek iránti érdeklődéséről, társadalmi intézményekhez, politikai rendszerekhez, politikai szereplőkhöz való viszonyáról, a 15–29 évesek politikai, közéleti kultúrájáról számos empirikus elemzés és elmélet született (vö. Szabó 2019, Csákó–Sik 2018, Szabó–Oross 2017, Murányi 2013, Oross 2012, Gázsó–Laki 2004). A nagymintás ifjúságkutatások adatai rendre azt mutatták, hogy a magyar fiatalok politikai érdeklődése tartósan alacsony szinten rögzült. Valamennyi kiemeli a fiatalok körében tapasztalható politikától való elfordulást, a passzivitást, a pártokra vonatkozó negatív vélemények és értékelések erősödését, a közéleti, társadalmi aktivitás rendkívül alacsony szintjét. Jancsák (2012)⁴⁴ *közösségi, közéleti és civil szervezeti részvétel szempontjából* vizsgálta a szegedi egyetemistákat, adatai szerint *többségük* inaktív, a közéleti-politikai aktivitás (emberi jogi, érdekvédelmi, politikai szervezeti tagság) a hallgatók csekély részét jellemzi csupán.

37 Az Európai Parlament 2016-ban megfogalmazott állásfoglalása szerint az ipar 4.0 a termelési folyamatok olyan szervezését írja le, melynek keretében az eszközök önállóan kommunikálnak egymással az értéklánc mentén: a jövő egy olyan „okos” gyárat hozva létre ezzel, amelyben a számítógép-vezérelt rendszerek nyomon követik a fizikai folyamatokat, létrehozzák a fizikai valóság virtuális mását és decentralizált döntéseket hoznak önszervező mechanizmusok alapján.

Forrás: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU\(2016\)570007_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU(2016)570007_EN.pdf) [Letöltve: 2021-05-30].

38 $p < 0,001$ Pearson korreláció = - 0,115

39 $p = 0,001$, FIDESZ-KDNP szavazók: 6,50, ellenzéki szavazók: 7,46 egyik listára sem szavazók: 6,91

40 $p = 0,001$, FIDESZ-KDNP szavazók: 5,18, ellenzéki szavazók: 6,29 egyik listára sem szavazók: 5,75

41 $p = 0,003$, FIDESZ-KDNP szavazók: 5,13, ellenzéki szavazók: 6,07 egyik listára sem szavazók: 5,68

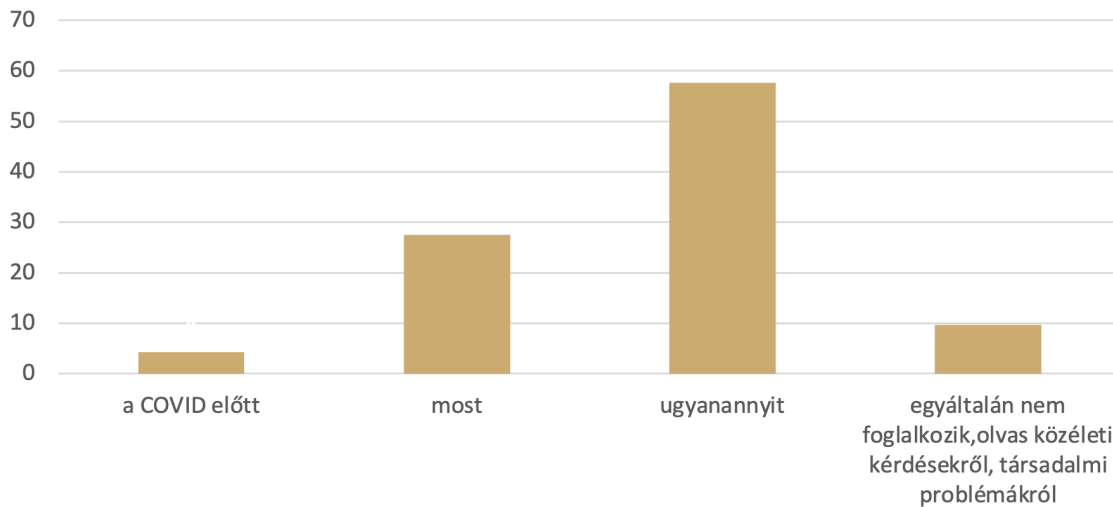
42 $p = 0,001$, FIDESZ-KDNP szavazók: 5,27, ellenzéki szavazók: 8,43 egyik listára sem szavazók: 6,95

43 $p = 0,026$, FIDESZ-KDNP szavazók: 6,16, ellenzéki szavazók: 3,19 egyik listára sem szavazók: 3,97

44 Az adatfelvétel időpontja: 2010. október 11–22., a minta elemszáma 467, a vizsgált alapsokaságot a nappali tagozatos hallgatók jelentik.

2. ábra. Közéleti-társadalmi kérdések iránti érdeklődés megoszlása (n=1195)

A koronavírus-járvány előtt vagy most foglalkozik, olvas többet közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról? (%)

Forrás: Saját szerkesztés

A 2010-es években a témában végzett kutatások megállapítása szerint a felsőoktatásban tanuló hallgatók érdeklődése azonban országos szinten is kiemelkedő volt, kiváltképp, ha a saját kortársaikkal vetjük össze őket. A magyar egyetemisták és főiskolások politikai integrációját négyévente vizsgáló Aktív Fialatok kutatás 2019-es adatai szerint az egyetemisták és főiskolások politika iránti érdeklődése 2011/2012 óta nem volt ilyen magas. Míg 2015-ben a magyar egyetemisták és főiskolások 53%-a jelezte, hogy valamilyen mértékben érdeklődik a közéleti kérdések, társadalmi problémák iránt, addig 2019-ben 55% volt az érdeklődők aránya. Ezzel párhuzamosan 4 év alatt 12%-ról 10%-ra csökkent a nem érdeklődők aránya (Szabó 2019:33).

Az Aktív Fialatok kutatás keretében 2015-ben lekérdezett szegedi egyetemisták⁴⁵ fele (49%) érdeklődött közéleti kérdések, társadalmi problémák iránt, majd 2019-re⁴⁶ 40%-ra mérséklődött az arányuk. A politikával kapcsolatos érdeklődés alacsonyabb mértékű volt a mintába került szegedi hallgatók körében, 2015-ben a megkérdezettek több mint fele (55%) egyáltalán nem érdeklődött a politika iránt,⁴⁷ 29% mutatott valamilyen szintű érdeklődést politikai kérdések iránt. 2019-re⁴⁸ nőtt az érdeklődők és csökkent az elzárkózók aránya, a mintába kerültek 37%-a mutatott érdeklődést a politika iránt, illetve 40%-ra csökkent az elutasítók aránya (egyáltalán vagy inkább nem érdeklődik).

2021-ben a SZTE hallgatóinak közéleti érdeklődését vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a felmérésben részt vevők csupán tizedét nem foglalkoztatják közéleti, társadalmi kérdések (2. ábra). Az erre vonatkozó kérdésünket a kérdőívben a világvárványhoz igazítottuk, feltételezésünk szerint a Covid19 megjelenése, majd egyre súlyosabbá válása azok figyelmét is a közélet, a társadalmi problémák felé fordította, akik idáig kevésbé vagy egyáltalán nem érdeklődtek a téma iránt. Adataink azt mutatják, hogy az egyetemisták közéleti érdeklődését befolyásolta némiképp a koronavírus-járvány kitörése, valamivel több mint negyedük (28%) azóta fordul nagyobb érdeklődéssel a társadalmi problémákról szóló hírek felé; míg a hallgatók több mint fele (58%) ugyanannyit fordít az idejéből tájékozódásra jelenleg is, mint 2020 márciusa előtt.

45 SZTE hallgatók N=67

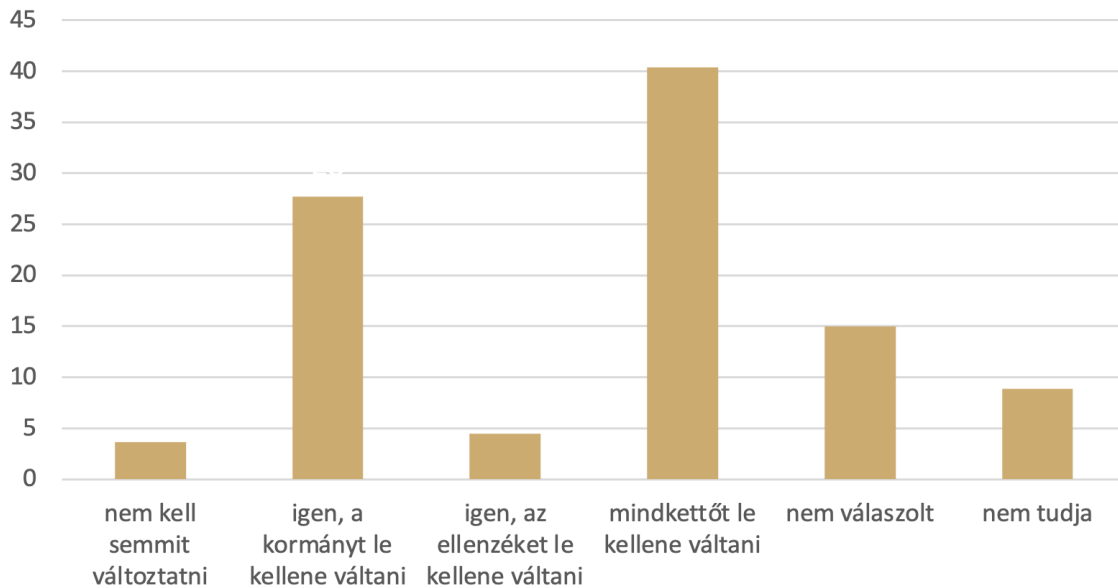
46 SZTE hallgatók N=65

47 Ötfokú skálán értékelve, ahol 1=egyáltalán nem érdekel, 5= nagyon érdekel, átlag=2,54, módusz=1

48 Ötfokú skálán értékelve, ahol 1=egyáltalán nem érdekel, 5= nagyon érdekel, átlag=2,95, módusz=2

3. ábra. Változtatások szükséges formája a magyar politikai életben (n=1195)

Ön szerint a magyar politikai életben kellene-e valamit változtatni? (%)

Forrás: Saját szerkesztés

Fentebb már láthattuk, hogy a szegedi egyetemistákat az töltötte el leginkább aggodalommal, hogy a politikusok rosszul kormányozzák az országot, amiből arra következtethetünk, hogy véleményük szerint reformokra szorulna a magyar politikai élet, továbbá hogy magas körökben az országgyűlési választáson való részvételi hajlandóság. Várakozásainkat igazolták az adatok, a megkérdezettek mindössze 4%-a volt azon a véleményen, hogy a magyar politikai életben nincs szükség jelenleg semmilyen változtatásra (3. ábra).

A döntő többség ezzel ellentétes álláspontot képviselt, azonban a változtatás célra vezető módját illetően megoszlottak az elképzelések. A válaszadó hallgatók négytizede azon az állásponton volt, hogy mind a kormány, mind az ellenzék leváltása lenne a megfelelő megoldás. A hallgatók több mint negyede (28%) elegendőnek tartaná a kormány leváltását, míg 4%-uk szerint a szükséges lépés az ellenzék leváltása lenne.

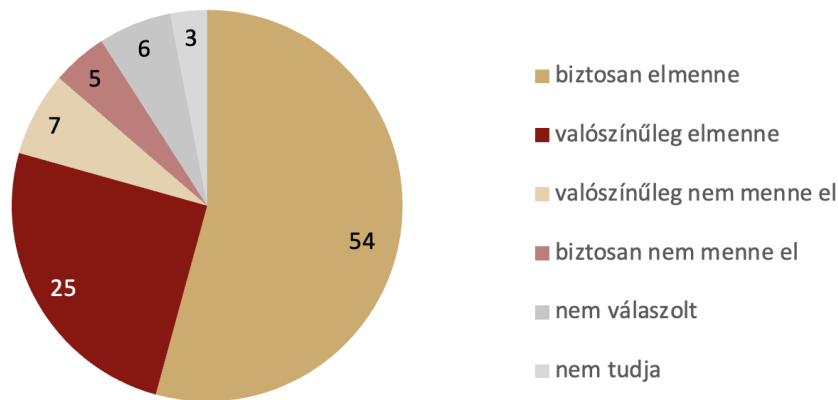
A politikai közvéleménykutatások szokásosan alkalmazott szituatív kérdésre („Ha most vasárnap országgyűlési választások lennének, elmenne-e Ön szavazni?”) az adatfelvételben részt vevők több mint háromnegyede (79%) pozitív választ adott, valószínűsítve a szavazáson való részvételét (4. ábra). A hallgatók több mint tizede (12%) biztosan vagy valószínűleg nem venne részt egy vasárnapi választáson; ettől némileg alacsonyabb a rejtőzködők és bizonytalanok aránya (nem válaszolt, nem tudja 9%). Szignifikáns összefüggés mutatkozik a változtatások szükségességének megítélése és a választásokon való részvétel között.⁴⁹ A legaktívabbak azok a hallgatók voltak, akik szerint kormányváltás szükséges, 97%-uk biztosan vagy valószínűleg részt venne a választáson. Akik szerint nincs szükség semmilyen változtatásra, azok 83%-a biztosan vagy valószínűleg elmenne szavazni, de körökben a legmagasabb a biztosan távolmaradók aránya is: tizedük nyilatkozott így. Az ellenzék leváltását szorgalmazók 84%-a ígérte a választáson való részvételét, csakúgy, mint az ellenzék és a kormány leváltását sürgetők.

Az Aktív Fiatalok kutatássorozat utolsó hulláma arról számolt be, hogy a sztereotípiákkal ellentétben az egyetemisták és főiskolások preferenciái nagyon gyorsan követik a teljes népességben bekövetkező változásokat, a hallgatók kifejezetten politikaérzékenyek (Szabó 2019:37). 2021 tavaszán a felmérésben részt vevő szegedi

49 p<0,0001 N=897

4. ábra. Választási részvételi hajlandóság (N=1195)

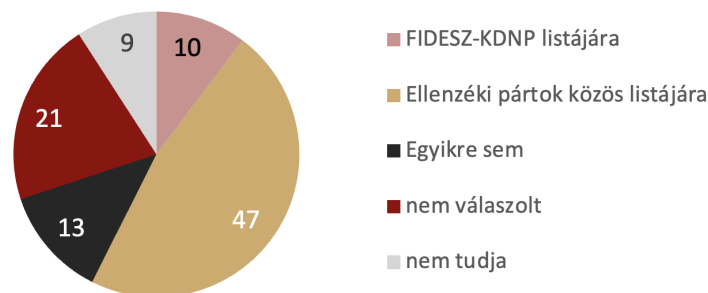
Ha most vasárnap országgyűlési választások lennének, akkor elmenne-e Ön szavazni? (%)

Forrás: Saját szerkesztés

5. ábra. Pártpreferenciák a felmérésben részt vevő egyetemi hallgatók körében (n=1091)

"Ha a választáson csak két lista közül lehetne választani, melyikre szavazna?" (%)

egyetemisták preferenciái jelentősen eltértek a teljes népesség körében mért adatoktól,⁵⁰ aminek hátterében egy erősödő politikaérzékenység állhat, feltehetően az adatfelvételt megelőző hónapok egyetemi polgárokat érintő, valamint szegedi vonatkozású eseményei.⁵¹ A válaszadó szegedi hallgatók körében az ellenzéki pártok közös listája volt a legnépszerűbb, a megkérdezettek csaknem fele (47%) rájuk szavazna, a kormánypártra a tizedük, 13%-uk pedig egyik listára sem adná a voksát (5. ábra). A válaszadók csaknem harmada tartozik a bizonytalanok, illetve a rejtőzködők táborába, vagyis nem tudta, vagy nem akarta megválaszolni a feltett kérdést.

Tehát erős részvételi hajlandóság jellemezte az egyetemista fiatalokat 2021 tavaszán, azonban ehhez egy bizonytalanabb preferencianyilvánítás társult, összesen több mint négytizedük (43%) elutasító (nem szavazna egyik listára sem), rejtőzködő és bizonytalan volt. Ezt a megállapítást támasztja alá az is, hogy a hallgatók fele nyilatkozott úgy, hogy nincs a jelenlegi pártok, szerveződések között olyan, amelyik jelenleg közel állna hozzá.

50 Forrás: <https://kozvelemenymutato.hu/havipartpreferenciak/> [Letöltve: 2021-05-31].

51 Gondolunk itt a kormánynak az akadémiai életet és a felsőoktatást centralizálni kívánó törekvéseire („modellváltás”), mely 2020 őszén erőteljes ellenállást váltott ki a SZFE (Színház- és Filmművészeti Egyetem) hallgatói körében, és nagyon gyorsan országos ismertségre, támogatottságra tett szert, továbbá mozgósító erővel bírt. 2021 januárjában világhosszúvá vált, hogy a Szegedi Tudományegyetem is a modellváltó egyetemek közé tartozik, a tervezet támogatását, elfogadását azonban nem övezte konszenzus.

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányunkban arra tettünk kísérletet, hogy egy globális, kollektív tapasztalat, a koronavírus-járvány hatását vizsgáljuk a szegedi egyetemisták körében. Arra voltunk kíváncsiak, hogy az elmúlt időszak tapasztalata hogyan formálta életmódjukat, világlátásukat, problémaészlelésüket, életesélyeiket. Az ifjúsági korosztály megismeréséhez nagymértékben hozzájáruló elméletekre alapozva vizsgáltuk a Szegedi Tudományegyetem hallgatóinak életkörülményeit, az életük különböző területeivel való elégedettségüket, közéleti, politikai érdeklődésüket. Az aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkező szegedi egyetemisták körében 2021 tavaszán végzett online adatfelvétel eredményei alapján megállapítottuk, hogy az ifjúsági sebezhetőség alapvető dimenzióiban, az oktatás, a szabadidő és az anyagi helyzet terén a legalacsonyabb a felmérésben részt vevő hallgatók elégedettsége. Véleményünk szerint ez szoros kapcsolatban áll az egyetem online oktatásra történő átállásával, a pandémiával összefüggő gazdasági válság elhúzódó hatásaival, továbbá a fiatalok számára rendkívül fontos baráti, társas kapcsolatok korlátozásával, a szabadidős programlehetőségek beszűkülésével. A fertőzésveszély csökkentése érdekében hozott korlátozó intézkedések rávilágítottak arra, hogy az IKT eszközök, az online kommunikáció és a közösségimédia-használat – amelyek a fiatal generációk jellemzőiként általában elfogadottak (vö. „kütyüzés”) – nem tudja pótolni a személyes kapcsolatokat, a közös szabadidőtöltés, a *face to face* kommunikáció felértékelődését eredményezve. Ennek megfelelően a tanulmány bevezetőjében az ezzel kapcsolatban megfogalmazott hipotézisünket megtartjuk.

A szegedi egyetemisták problémaészlelését vizsgálva megállapítottuk, hogy figyelmük a politika, a globális jelenségek és a gazdasági problémák felé irányult elsősorban; aggodalmuk amiatt volt a legerősebb, hogy a politikusok rosszul kormányozzák az országot, majd ezt követi a globális klímaváltozás, illetve a bizonytalanság és a kilátástalanság. Feltételezésünktől eltérően a SZTE hallgatói a vilájjárványt kevésbé tartották súlyos problémának, inkább a nyomában járó gazdasági nehézségekre, a bizonytalanságra koncentráltak. A szegedi egyetemisták közéleti, politikai érdeklődésének alakulását vizsgálva – összevetve az Aktív Fiatalok kutatásorozat adataival is – megállapítható, hogy a szegedi egyetemista fiatalokra nem a csendesség, az apolitikusság, sokkal inkább egy növekvő, erőteljes közéleti, politikai érdeklődés és a globális problémák iránti fokozott érzékenység jellemző, vagyis a második hipotézisünket is igazolva látjuk.

Tanulmányunkban szintén vizsgáltuk, hogy az egyetemisták, a jövő értelmiségi rétege hogyan látja a társadalmi érvényesülés lehetséges útjait, eszközeit a mai magyar társadalomban. A válaszok alapján az intézményesült kulturális tőke szimbolikus leértékelődésére és a társadalmi, valamint a gazdasági tőke erőteljes felértékelődésére következtethetünk az érvényesülés és a karriercélok elérését illetően, melyre szignifikáns hatása van a kérdezett nemének, a képzés szintjének és a választott tudományterületnek.

Kutatási kérdéseink alaposabb körüljárásához, részletesebb elemzésekhez további munkára, összehasonító elemzésekre van szükség. Reményeink szerint ez megvalósítható lesz a Magyar Ifjúság 2020 adatbázisának felhasználásával, illetve esetlegesen más egyetem hallgatói körében végzett felmérések révén.

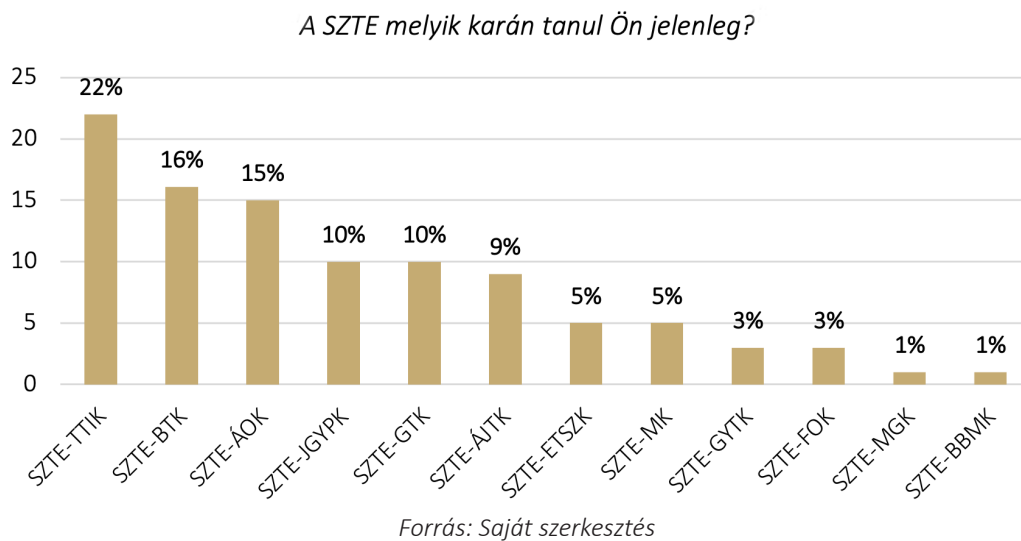
HIVATKOZÁSOK

- Arnold P. et al. (2021) COVID19 International Student Well-Being Study (C19 ISWS) in Hungary. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 11(2), 163–170. <https://doi.org/10.14267/CJSSP.2020.2.13>
- Bene V. – Krémer B. – Pintye Zs. (2018) A 15–29 éves korosztály foglalkoztatásáról és munkaerőpiaci perspektíváiról – a Magyar Ifjúság Kutatás 2016 adatainak tükrében. In Nagy Á. (szerk.) *Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016*. Budapest: Excenter Kutatóközpont, 98–153.
- Bocsi V. (2013) *Az idő a campusokon*. Szeged: Belvedere Meridionale.
- Bourdieu, P. (2004) Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Angelusz R. (szerk.) *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum, 122–137.
- Bugyi A. – Varga Zs. (2020): Online oktatás és tapasztalatai a Szegedi Tudományegyetemen. *Kultúra és közösség*, 11(4), 21–32. <https://doi.org/10.35402/kek.2020.4.3>
- Csákó M. – Sik D. (2018) Állampolgári szocializáció a kivándorlás árnyékában. In Nagy Á. (szerk.) *Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016*. Budapest: Excenter Kutatóközpont, 237–258.
- Csutorás G. Á. (2021) „Ratio Generationis” – Szempontok a felelős generációkutatáshoz. *Metszetek*, 10(2), 104–126. <https://doi.org/10.18392/metsz/2021/2/6>
- Déri A. – Szabó A. (2021) Generációs kihívás a poszt-Covid időszakban. *Szociológiai Szemle*, 31(4), 4–27. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2021.4.1>
- Falussy B. (2004) *Az időfelhasználás metszetei*. Budapest: Új Mandátum.
- Fazekas A. - Nagy Á. – Monostori K. (2018) „Bú, baj, bánat messze szalad!” – Életesemények, problémák, mobilitás, migráció. In Nagy Á. (szerk.) *Margón kívül. Magyar Ifjúságkutatás 2016*. Budapest: Excenter Kutatóközpont, 315–350.
- Fekete M. (2021) Megkoronázott sebezhetőségek. *Iskolakultúra*, 31(2), 54–75. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2021.02.54>
- Fekete M. – Nagy Á. (2020) Megszólal-e az új csendes generáció? Avagy mit várhatunk az Ifjúság 2020 adatfelvétel eredményeképp. *Szociológiai Szemle*, 30(1), 98–106.
- Fényes H. – Szabó I. (szerk.) (2014) *Campus-lét a Debreceni Egyetemen. Ifjúságszociológiai tanulmányok*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Jancsák Cs. (2012) A Szegedi Tudományegyetem hallgatóinak értékpreferenciái. In Dusa Á. – Kovács K. – Márkus Zs. – Nyüsti Sz. – Sörös A. (szerk.) *Egyetemi élethelyzetek. Ifjúságszociológiai tanulmányok I*. Debrecen: Debreceni Egyetemi, 167–191.
- Jancsák Cs. (2013) *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum.
- Gábor K. (2004) Ifjúsági korszakváltás. *Új Ifjúsági Szemle*, 2(4), 5–24.
- Gábor K. (2012) *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale. Gábor K. – Balog I. (1989) Értékek, orientációk, ideológiák az egyetemi hallgatók körében. *Társadalomtudományi Közlemények*, 1, 72–86.
- Gazsó F. – Laki L. (2004) *Fiatalok az Újkapitalizmusban*. Budapest: Napvilág.
- Guld Á. (2020) „A szociális életem digitálisan élem” – Z generációs fiatalok médiahasználatára pandémia idején: napi rutin, médiafogyasztás, hírfogyasztás, tanulás és munka, hatások. In *Szabad Piac 2020* (2). Budapest: Milton Friedman Egyetem, 80–99.
- Howe, N. – Strauss, W. (1991) *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. New York: William Morrow&Company.
- Kolosi T. (2006) Go ahead: A Complex approach to status attainment and inequality of opportunity. *Review of Sociology of the Hungarian Sociological Association*, 12(1), 5–14.
- Mannheim K. [1927] (2000) A nemzedékek problémája. In Szántó Z. – Wessely A. (szerk.) *Tudásszociológiai tanulmányok*. Budapest: Osiris, 201–255.
- Krémer B. (2020) Vajon az új generáció sajátja-e az, hogy „csendes”? *Szociológiai Szemle*, 30(1), 115–119.
- Merton, R. K. (1980) *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*. Budapest: Gondolat.
- Mihalik J. (2020) A bizonytalanság radikalizmusa: egy gondolati térkép a fogalom értelmezéséhez. In *Szabad Piac 2020* (2). Budapest: Milton Friedman Egyetem, 47–58.
- Murányi I. (2012) Egyetemisták szabadidős tevékenysége és mentális státusza. In Murányi I. (szerk.) *Ifjúságszociológiai szöveggyűjtemény*. Debrecen: a Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, 133–146.
- Murányi I. (2013) Fiatalok és/vagy demokraták – Tizenévesek politikai kultúrájának jellemzői napjainkban. *Köz-Gazdaság*, 8(2), 119–138.
- Nagy Á. (2013) Az ifjúsági korosztályok meghatározásának egyéni életúton alapuló paradigmája. In Székely L. (szerk.) *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet*. Budapest: Kutatópont, 38–53.

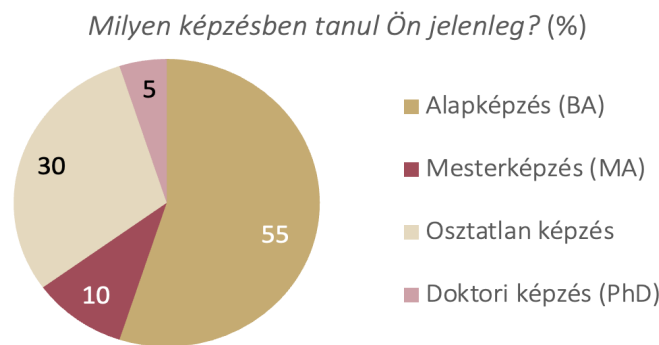
- Oross D. (2012) Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In Székely L. (szerk.) *Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: Kutatópont, 283–316.
- Palócz É. – Matheika Z. (2020) Dilemmák a Covid-19-válság magyarországi gazdasági hatásairól. In Kolosi T. – Szelényi I. – Tóth I. Gy. (szerk.) *Társadalmi Riport 2020*. Budapest: Társki, 573–590.
- Róbert P. – Valuch T. (2013) Generációk a történelemben és a társadalomban. *Politikatudományi Szemle*, XXII(4), 116–139.
- Tóth I. Gy. (1999) Előrejtás a társadalmi ranglétrán – egy magyarázat kísérlet. In Szivós P. – Tóth I. Gy. (szerk.) *Monitor, 1999*. Budapest: Társki, 42–47.
- Tóth I. Gy. – Hudácskó Sz. (2020) A koronavírus-járvány társadalmi hatásai a közvélemény-kutatások tükrében. In Kolosi T. – Szelényi I. – Tóth I. Gy. (szerk.) *Társadalmi Riport 2020*. Budapest: Társki, 553–572.
- Saunders, P. (1977) Social Mobility in Britain: an empirical evaluation of two competing explanations. *Sociology*, 31(2), 261–288.
- Schwegler, G. (2021) Shifting inequalities in student lifestyles during the COVID-19 pandemic. In *Bulletin 157*, Suisse Sociological Association, 31–35.
- Sewel, W.H. et al. (2003) As We Age: a review of the Wisconsin Longitudinal Study, 1957–2001. *Research in Social Stratification and Mobility*, 20, 3–111. [https://doi.org/10.1016/S0276-5624\(03\)20001-9](https://doi.org/10.1016/S0276-5624(03)20001-9)
- Sharif, M. – Mogilner, C. – Hershfield, H. (2018) The Effects of Being Time Poor and Time Rich on Life Satisfaction. *Advances in Consumer Research*, 46, 303–308.
- Sik D. – Zakariás I. (2021) A szolidaritási mező – járvány idején. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 11(1), 1–30. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2021.1.1>
- Szabó A. (2019) *A magyar egyetemisták és főiskolások politikai integrációja 2019-ben*. Prága: Heinrich Böll Stiftung.
- Szabó A. – Oross D. (szerk.) (2017) *Csendesek vagy lázadók? – A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011–2015)*. Szeged: Belvedere Meridionale.
- Székely L. (2014) Az új csendes generáció. In Nagy Á. – Székely L. (szerk.) *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: ISZT Alapítvány – Kutatópont, 9–28.
- Zinnecker, J. (1986) A fiatalok a társadalmi osztályok terében. Új gondolatok egy régi témához. In Gábor K. – Jancsák Cs. (szerk.) *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere, 69–94.

FÜGGELÉK

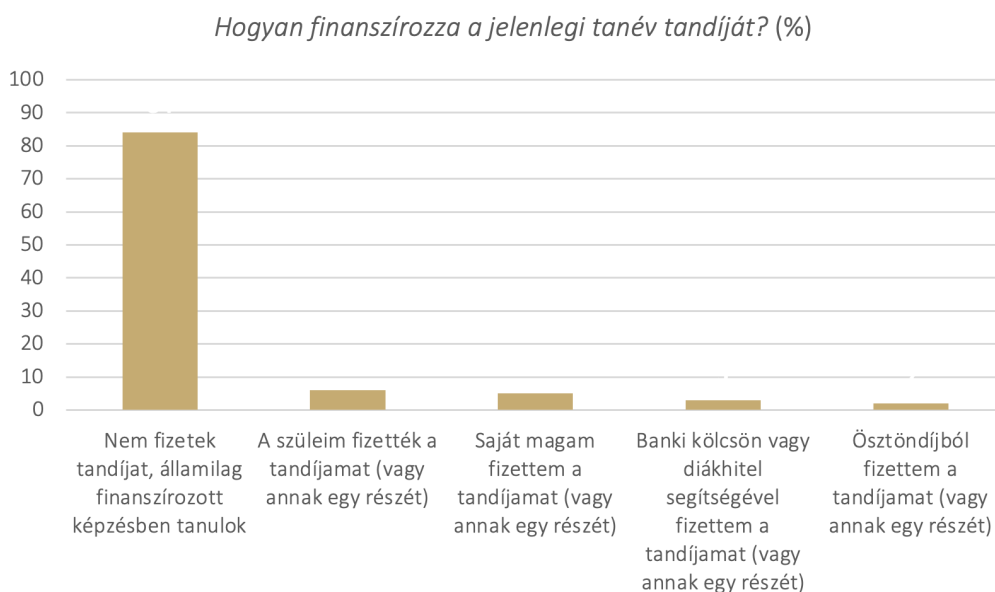
6. ábra. A felmérésben részt vevők egyetemi kar szerinti megoszlása (%) (n=1.195)

7. ábra. Képzési forma szerinti megoszlás (n=1.195)

8. ábra. Finanszírozási forma szerinti megoszlás (N=1.195)

9. táblázat. Az érvényesülésstratégia-csoportok nem szerinti megoszlása (N=1149)

	Érvényesülésstratégia-csoportok		
	Klasszikus	Materiális	Célorientált
férfi	55%	45%	0%
nő	67%	32%	1%

Forrás: Saját szerkesztés

10. táblázat. Az érvényesülésstratégia-csoportok képzési szint szerinti megoszlása (N=1149)

	Érvényesülésstratégia-csoportok		
	Klasszikus	Materiális	Célorientált
Alapképzés (BA)	66%	34%	0%
Mesterképzés (MA)	62%	38%	0%
Osztatlan képzés	61%	38%	1%
Doktori képzés (PhD)	34%	66%	0%

Forrás: Saját szerkesztés

11. táblázat. Az érvényesülésstratégia-csoportok karok szerinti megoszlása (N=1149)

	Érvényesülésstratégia-csoportok		
	Klasszikus	Materiális	Célorientált
SZTE-ÁJTK	63%	38%	0%
SZTE-ÁOK	65%	33%	1%
SZTE-BBMK	50%	50%	0%
SZTE-BTK	55%	45%	0%
SZTE-ETSZK	74%	24%	2%
SZTE-FOK	30%	70%	0%
SZTE-GTK	73%	27%	0%
SZTE-GYTK	63%	37%	0%
SZTE-JGYPK	69%	31%	0%
SZTE-MK	75%	25%	0%
SZTE-MGK	59%	41%	0%
SZTE-TTIK	56%	43%	0%

Forrás: Saját szerkesztés